ROZHLADY

ARABSKÁ DVOJVARIANTNÁ KOMUNIKÁCIA V PRÁČACH AKADÉMIE ARABSKÉHO JAZYKA – PRVÁ DEKÁDA 21. STOROČIA

MAREK BRIEŠKA

BRIEŠKA, Marek: Arabic Diglossia at Works of Academy of the Arabic Language – the first Decade of 21st Century. Jazykovedný časopis, 2009, Vol. 60, No.1, pp. 75 – 86. (Bratislava)

The paper aims at providing analysis of various studies related to the problem of Arabic diglossia. The Arab/Islamic world has suffered from these two variants of the same language for centuries. Perspectives and studies are quite numerous dealing with the aforementioned issue from different points of view. The scope of the paper is limited to the first decade of 21st century solely from the Arab world. It covers studies of the Arab linguists and their respective attitudes towards the subject. Each study was analysed and assessed as against specified criteria. The objective was to provide up-to-date survey of various linguistic approaches to Arabic diglossia.

Štúdiá si kladie za cieľ predstaviť jazykovedné myslenie z arabského kultúrneho okruhu prvej dekády dvadsiateho prvého storočia. Analýze boli podrobené štúdié, ktoré uverejňovala Akadémia arabského jazyka so sídlom v Káhire v jej časopise Akadémie arabského jazyka (ďalej len „MML^čA“). Diela boli kriticky zhodnotené a roztriedené podľa kritérií na reformátorov umiernených a radikálnych. Jazykovedné štúdié z uvedeného časopisu ponúkajú to najnovšie, čo sa na poli modernej arabskej lingvistiky za posledných desať rokov odohralo. Napriek tomu, že diskusie o arabskej diglosii (existencii dvoch variantov v rámci jedného jazykového spoločenstva) stále neutíchajú, zjednotené panarabské subštandardné nehorovové, prestížne a hovorené jazykové médium je stále nedostihnou chimérou.

Nāṣir al-Dīn al-Asad: Ğuhūd baḍ al-muḥḍaṭīn fī al-ʿāmmī al-faṣīḥ

Úsilie niektorých moderných autorov o spisovný dialekt

Ako už naznačuje titul autorovho článku, štúdiá je zameraná skôr na kritické zhodnotenie prínosu reformátorov pri formovaní spisovného dialektu (*al-ʿāmmī al-faṣīḥ*). Táto myšlienka nie je nová, už jazykovedci a literáti ako napríklad Maḥmūd Taǧmūr (1957, s. 235) propagovali myšlienku tretieho variantu (*al-ʿāmmīja al-fuṣḥā*).

Autor vyčleňuje výrazy, ktoré boli pôvodne spisovné, ale pod vplyvom odchýlok a zmien (*al-taḥrīf wa al-taǧīr*) (Al-Asad, N. al-Dīn, 2000, s. 206.) došlo k tomu, že sa odchýlili od pôvodnej spisovnej podoby, avšak svojím pôvodom viac či menej patria do oblasti spisovnej arabčiny alebo, ako ju autor nazýva (*al-luġa al-ʿālīja*) – do vznešeného jazyka. Autor bližšie nešpecifikuje akékoľvek štruktúrne zmeny, ktorými bola spisovná arabčina zasiahnutá, ale obmedzuje sa iba na zmeny a odchýlky v hláskach (*al-aṣwāt wa ḥarakāt al-ḥurūf*)

(ibid., s. 206) a ako príklad uvádza egyptské formy (varianty) (*ʿandak*), kde dochádza k zmene samohlásky. Tvrdí, že postupom času tieto hláskoslovné zmeny dosiahli taký stupeň, pri ktorom je takmer nemožné identifikovať spisovný pôvod daného slova.

V ďalšej časti sa autor už priamo venuje niekoľkým reformátorom, ktorých rozdeľuje do dvoch skupín: 1. skupina, ktorá tvorí väčšinu a zameriava sa na odlišnosti dialektu od spisovnej normy a dialekt vníma ako závažnú chybu; 2. skupina, ktorá tvorí menšinu a jej členovia sa zameriavajú na podobnosť a spojitosť dialektu a spisovnej normy (ibid., s. 212).

Je to práve táto druhá skupina, ktorá obhajuje a snaží sa ustanoviť spisovný dialekt (*al-ʿāmmī al-faṣīḥ*). Autor spomína mená štyroch jazykovedcov, predstaviteľov tejto skupiny: **Aḥmad ʿĪsā**, **Aḥmad Riḍā al-ʿĀlamī**, **Šaḡīq Ġabarī** a **ʿAbd al-Malik Murtād**, ktorý sa vo svojom diele *Spisovné zvláštnosti v dialekte (al-ġarīb al-faṣīḥ fī al-ʿāmmī)* vyjadruje nasledovne:

„*Lam taḥruġ al-ʿāmmīja maʿa taḥrīfihā wa ʿadam ḡabt qawāʿidihā ʿan kawnihā luġa ʿarabīja. Wa al-taḥrīf kāna maʿrūfan bi iḥtilāf luġāt al-ʿarab.*“

„Dialekt so svojimi odchýlkami a absenciou presných gramatických pravidiel je stále vo svojej podstate arabským jazykom. Odchýlky sa vyznačovali odlišnosťami v jazykoch Arabov“ (ibid., s. 212).

Ďalším autorom, ktorý reprezentuje menšinu a je mu venovaný širší priestor, je **Aḥmad ʿĪsā** a jeho dielo *Al-muḥkam fī uṣūl al-kalimāt al-ʿāmmīja* (1939). Autor sa o dialekte vyjadruje:

„*al-luġa al-ʿarabīja al-ʿāmmīja allatī natakallamuhā al-ʿān fī miṣr lajsat baʿida kull buʿd ʿan al-ʿarabīja al-fuṣḥā wa hīja tabtaʿid ʿan al-fuṣḥā fī šajʿajni: al-ʿrāb wa tarkīb al-ḥurūf.*“

„Hovorový arabský jazyk, ktorým teraz rozprávame v Egypte, nie je úplne vzdialený spisovnej arabčine, odlišuje sa od nej v dvoch veciach: flexii a usporiadaní hlások“ (ibid., s. 215).

Podľa jeho názoru sú nespisovné hovorové prvky v egyptskom dialekte vo svojej podstate spisovné a celá práca spočíva v úsilí vrátiť ich späť do pôvodnej podoby. Autor sa v štúdií neobmedzuje len na „nespisovné“ arabské výrazy, ale takisto skúma cudzie prvky prebraté z iných jazykov.

Ďalší dvaja z podobne orientovaných vedcov, ktorým sa však pre nedostatok miesta nebudeme bližšie venovať, sú **Šaḡīq Ġabarī** a **ʿAbd al-Malik Murtād**. Autor štúdie si zámerne vybral vedcov z rôznych arabských krajín, a to z Libanonu, Egypta, zo Sýrie a Alžírsku, ktorých však spája rovnaká tematika – spisovný dialekt (*al-ʿāmmī al-faṣīḥ*). O cieľoch a praktickom vplyve takýchto štúdií však možno polemizovať. Poskytnutie dôkazu, že nespisovné slová majú svoj pôvod v spisovnej arabčine, ešte neznamená vyriešenie takého komplexného problému, akým je bezpochyby arabská diglosia. Dosiahnutie tohto cieľa si vyžaduje jednotnú jazykovú politiku a spoluprácu na panarabskej úrovni.

ʿAbd al-Karīm Ḥalīfa: Al-ʿarabīja al-fuṣḥā wa al-ʿāmmīja fī al-idāʿa wa al-tilfāz Spisovná arabčina a dialekt v rozhlase a televízii

Autor začína štúdiu slovami o nekonečných diskusiách na pôde Akadémie arabského jazyka o dialekte a spisovnej arabčine a ich často nerovnom boji v rozličných oblastiach ľudskej činnosti a života. Spisovnej arabčine však na počudovanie prisudzuje oba atribúty, a síce jazyk písaného prejavu aj jazyk hovoreného prejavu (*inna al-luġa al-ʿarabīja luġat kitāba wa ḥiṭāb fī al-ʿaṣr al-ḥāḍir*) (Ḥalīfa, ʿAbd al-Karīm, 2000, s. 520). Jej pôvod odvodzuje od jazyka Koránu (*ḥaḍiṭov*) a arabsko-islamského kultúrneho dedičstva a takisto ju vníma ako literárny

a vedecký jazyk. Je to jazyk používaný v písomnej komunikácii. Okrem písaného arabského jazyka existuje ešte aj hovorená arabčina alebo arabčina hovoreného prejavu (*al-ʿarabīja al-maḥkīja aw luḡat al-taḥāṭub*) (ibid., s. 520). Na rozdiel od ostatných autorov však tento variant nestotožňuje s hovorovou formou jazyka, ale zastáva názor, že hovorený prejav sa v každom jazyku odlišuje od písaného prejavu. A práve tento variant umiestňuje do značne roztráseného priestoru medzi spisovným písaným jazykom a dialektom. Autorov model reprezentuje trichotomické členenie: písaný jazyk (*al-luḡa al-maktūba*), hovorený jazyk (*al-luḡa al-maḥkīja aw luḡat al-taḥāṭub*) a nakoniec hovorový jazyk (*al-luḡa al-ʿāmmīja*).

Autor zastáva názor, že práve tento stredový variant má mnoho spoločného s písanou formou jazyka, ale nesmie s ňou byť stotožňovaný. Príčinu úpadku písaného a hovoreného jazyka vidí v nepriaznivých spoločenských podmienkach. Úpadok dosiahol štádium, keď sa z hovoreného jazyka (hovoreného prejavu) stáva hovorový jazyk. Hovorový, čiže nárečovú formu jazyka dokonca stotožňuje s negramotnými vrstvami spoločnosti, ktorým ich socio-ekonomický štatút bráni v prístupe k vzdelaniu. Toto je možno trochu nadnesené tvrdenie, pretože je neodškriepiteľným faktom, že aj tí najväčší intelektuáli v súkromí svojich domovov alebo medzi najbližšími priateľmi nepoužívajú vznešený spisovný jazyk, ale jadrnú nárečovú formu (dialekt). Autor však tvrdí, že aj v tomto druhu jazykového prejavu existujú určité úrovne, ktoré on určuje na základe sociologických faktorov – vzdelanie, kultúra a majetkové pomery. Toto stanovisko sa zhoduje s prevládajúcim názorom arabských konzervatívnych lingvistov, že dialekt nie je vhodný na vznešené vyjadrovanie a nádeje v budúcnosť arabčiny vkladajú do tretieho variantu (*al-luḡa al-maḥkīja*). Autor konflikt spisovnej arabčiny a dialektu nevníma ako konflikt dvoch jazykových variantov, ale poukazuje na širšie súvislosti:

„*Wa innamā kāna al-širāʿ bajna al-qūwa wa al-ḍuʿf, bajna al-waḥda wa al-tašattut, bajna al-ʿilm wa al-ḡahl bajna ʿawāmil al-izdihār al-ḥaḍārī wa asbāb al-taḥalluf.*“

„Ide o konflikt medzi silou a slabosťou, medzi jednotou a rozdrobenosťou, medzi vedomosťami a nevedomosťou, medzi faktormi, [ktoré prispievajú k] rozkvetu civilizácie a príčinami zaostalosti“ (ibid., s. 522).

Neobáva sa o budúcnosť spisovného jazyka, ktorý je podľa neho dostatočne chránený v mešitách, univerzitách a jazykových inštitútoch. Dialekt umožňuje prejaviť každodenné, ľudské city, ktoré našli svoje vyjadrenie vo forme *zaḡalu* (tradičná hovorená strofická poézia v arabskom dialekte/dialektoch), kým písaná spisovná arabčina je určená na kultivované vyjadrovanie v situáciách, kde použitie dialektu je kultúrne nevhodné. Negatívnu úlohu v rámci spisovného jazyka podľa neho zohrávajú imperialistické snahy Západu, ktorý sa snažil rozdrobiť arabskú jednotu a propagovať regionalizmus. S príchodom 20. storočia, s obrovským rozmachom médií, či už rádia, televízie alebo tlače, sa pozornosť opäť upriamila na spisovnú arabčinu a spôsob, akým ju podporovať. Média sú už svojou podstatou masovým javom a pozneranie televízie nevyžaduje, aby bol človek gramotný.

„*Fa kānat luḡat al-ʿilām al-idaʿī al-muwaḡḡaha ilā ḡamāhīr al-umma.*“

„Jazyk masmédií bol určený masám“ (ibid., s. 524).

Autor vníma médiá ako vhodný prostriedok na rozšírenie spisovného hovoreného jazyka a za tým účelom navrhuje vytvorenie jednotnej jazykovej politiky, resp. jazykového plánovania. Preto by všetky médiá v celom arabskom svete mali vysielat' jediným spoločným jazykom (*al-luḡa al-muštāraka*), ktorý stotožňuje so stredovým variantom arabčiny – hovorenou arabčinou (*al-luḡa al-maḥkīja*). Rovnako ako u iných autorov aj u neho je myšlienka arabskej

jednoty a panarabizmu tesne spojená s myšlienkou jednotného spisovného jazyka, ktorý prekračuje hranice jednotlivých arabských štátov. Vyjadruje možno trochu trúfalé presvedčenie, že v budúcnosti budú týmto jazykom rozprávať vzdelanci (*al-muta'allimūn*) rovnako ako negramotní (*al-ummijūn*). Príčinu rozšírenia dialektov v arabských krajinách a úpadku spisovnej arabčiny vidí v nevedomosti a zaostalosti. Spisovná arabčina je podľa neho konečným víťazom, ktorému neprekážajú rozličné pokusy o nastolenie dialektu, alebo nahradenie jej písmen latinskými písmenami (ibid., s. 526).

Útoky, ktorým v súčasnosti čelí spisovná arabčina, vníma ako tvrdý zásah do identity jazyka a za najnebezpečnejšie považuje: 1. Fakt, že arabčina bola vo väčšine krajín zbavená svojho postavenia a nahradená buď dialektmi alebo cudzími jazykmi; 2. Fakt, že sa dialekty začali používať dokonca aj na oficiálnych a závažných spoločenských úrovniach (ibid., s. 527).

Skutočné nebezpečenstvo však podľa neho spočíva v tom, že všetky arabské krajiny väčšinou používajú dialekty a snažia sa ich dokonca presadiť vo vysielaní v rádiu a televízii. Autor pri bližšom skúmaní typu jazyka, ktorý sa používa v egyptských médiách dospel k nasledovnému záveru:

„...*taqūm 'alā al-mazğ bajna al-āmmija wa al-fuṣḥā wa 'alā taskīn awāḥir kalīm*“

„...spočíva v zmesi dialektu a spisovnej arabčiny a absencii flexie na konci slov“ (ibid., s. 527).

Dialekt dokonca „obviňuje“ z toho, že si našiel cestu až na najvyššie miesta, do prejavov ministrov a prezidentov. Takéto (diglosné) prejavy boli typické napríklad pre egyptského prezidenta Ğamāl 'A b d al-N ā s i r a. Autor preto tvrdí, že pozornosť jazykovedcov a tvorcov jazykovej politiky by sa mala zamerať predovšetkým na médiá a v každej arabskej krajine by sa mala dôsledne uplatňovať mediálna politika (*al-sijāsa al-i'lāmija*).

Posledná časť štúdie je venovaná štatistikám programovej reprezentácie v arabských krajinách. Výsledky výskumu nie sú veľmi priaznivé a ukazujú, že dialekty v médiách prevládajú nad vysielaním v spisovnej arabčine, samozrejme s výnimkou správ, prejavov alebo vysielaní so závažným náboženským obsahom. Autor sa neobáva len útoku dialektov na vysielanie, ale takisto prílišného kultúrneho otvorenia (*al-infītāḥ al-ṭaqāfi*) sa Západu. Preto na konci štúdie autor spisovnú arabčinu obhajuje a tvrdí:

„*Lajsa amāmanā bi al-tāli siwā al-ʿarabija al-fuṣḥā luḡa muṣṭaraka jaḡhamuhā al-ʿāmmi wa al-muta'allim 'alā muḥtalif mustawajātihim al-iḡtimā'ija wa al-ṭaqāfija*“

„A tak nám nezostáva nič iné len spisovná arabčina, ktorá je spoločným jazykom, ktorému rozumie tak jednoduchý človek ako vzdelaný, bez rozdielu ich príslušnosti k spoločenskej a kultúrnej vrstve“ (ibid., s. 537).

Proti tomuto trochu optimistickému tvrdeniu by sa dalo namietať, že negramotný človek (*al-ummī*), nemôže nikdy plne pochopiť spisovnú arabčinu. Hoci ju zvládne, bude to vždy pasívna znalosť, nikdy sa nebude môcť otvoriť arabsko-islamskému kultúrnemu dedičstvu, ktoré si Arabi tak cenia, pretože nebude vedieť čítať a písať a všetky znalosti budú len sprostredkované.

ʿAlī Raḡab al-Ma d a n i: Al-i'lām al-ʿarabī wa mā juḍifuh li al-ʿarabija min tawlīd li al-mufradāt wa asālib al-ta'ʿbīr

Arabské médiá, ich slovotvorba a spôsoby vyjadrenia

Základným termínom autorovej práce je tvorba (*tawlīd*). Jej zrod autor umiestňuje zhruba do obdobia, keď bola spisovná arabčina, alebo arabčina kmeňa Kurajš, ktorú on nazýva

prvotnou arabčinou (*al-ʿarabija al-ūlā*), vystavená perzským vplyvom. Ide zhruba o obdobie, ktoré ostatní autori nazývajú obdobím islamských výbojov.

Tawlid v autorovom ponímaní znamená rovnako školu, ktorá bola počas rozkvetu islamského kalifátu založená v Bagdade a slúžila na ochranu čistého arabského jazyka pred cudzími vplyvmi. Autor tvrdí, že škola bola dokonca veľmi dobre zorganizovaná.

Dnes túto úlohu zastávajú akadémie arabského jazyka. Tieto akadémie sú dôležité hlavne v dnešnom mediálnom veku, aby zastrešovali a kontrolovali prívál cudzích slov do jazyka:

„...*bi an takūn tilka al-māğāmiʿ marğaʿan lahum li taʿakkud min salāma mā juwallidūn wa juḍifūn ilā al-ʿarabija idāfatan salīmatan.*“

„...a aby im boli tie akadémie zdrojom, ktorý ich ubezpečí o správnosti toho, čo tvoria a pridávajú do arabčiny.“ (Al-Madani, ʿAli Rağab, 2000, s. 566).

Autor navrhuje vytvorenie zákonného dokumentu, ktorý by bol záväzný pre všetky arabské krajiny a podľa ktorého by sa malo postupovať pri preberaní nových výrazov do slovníka, a to hlavne v masmediálnej oblasti. Otázkou však zostáva, ako podľa neho koordinovať činnosť jazykových akadémií a tých, ktorí pracujú v masmediálnej oblasti. Navrhuje vytvorenie špeciálneho výboru (*al-lağna al-ʿuljā*) so sídlom v Káhire, ale s dosahom na všetky akadémie arabského jazyka a médií. Tým sa podľa neho dosiahne vytúžený cieľ. Autor vo svojom pláne zachádza aj do ďalších podrobností a jeden z jeho návrhov spočíva v tom, že tento špeciálny výbor by mal pravidelne vydávať periodiká s najnovšími poznatkami (ibid., s. 568).

Úloha pre tých, ktorí pracujú v masmediálnej oblasti, je zachovať čo najväčšiu čistotu a správnosť jazyka bez akýchkoľvek cudzích prvkov a to bez ohľadu na to, v ktorej krajine pôsobia. V prípade, že si nie sú istí, treba poskytnúť relevantné výrazy alebo slovné spojenia osobitnému výboru, aby ich mohol odobriť.

Veľkú prekážku však autor vidí v praktickej aplikácii toho, čo výbor alebo akadémia odobria, pretože nie je vytvorený dostatok kanálov na prenos týchto informácií k bežným používateľom, pre ktorých sú v konečnom dôsledku aj určené. Autor v štúdií zavádza termín rozšírenie spisovnej arabčiny pomocou navrátenia dialektu do jeho spisovnej formy (*taʿmīm al-fuṣḥā bi tafsīḥ al-ʿāmmija*) (ibid., s. 571). Túto úlohu zveruje opäť akadémiám arabského jazyka a ich expertom.

Hoci správne identifikuje úlohu akadémií arabského jazyka, ako sám už vyššie poznamenal, chyba praktické spojenie medzi akadémiou a bežným životom jednotlivca. To nás núti zamyslieť sa nad tým, akú hodnotu má „očistený“ hovorový výraz zapísaný do registra v akadémii, keď niekoľko miliónov Egyptanov bude naďalej používať zaužívaný nespisovný výraz. Je skvelý nápad prepojiť prácu akadémií arabského jazyka a médií, avšak žiaden konkrétny a aplikovateľný plán zatiaľ nevzišiel.

ʿAbd al-Hādī a l-Tāzī: Šīrāʿ al-luğāt fi wasāʾil iʿlām

Konflikt jazykov v médiách

Väčšina štúdií z poslednej dekády minulého storočia alebo v prvých rokoch tohto storočia sa nejakým spôsobom dotýka masmediálnej komunikácie, či už v jej pozitívnom alebo negatívnom aspekte. To však nebráni autorovi, aby vo svojej úvodnej reči akadémii nevyzval, aby venovala viac pozornosti tomuto páľčivému problému.

Neobáva sa o budúcnosť spisovnej arabčiny, pretože arabský jazyk je podľa neho dobre ukotvený v arabskom svete. Jeho štúdia sa a priori nezaobera konfliktom spisovného jazyka a hovorového variantu, ale skôr postavením arabčiny a ostatných jazykov, ktoré sa používajú

na dorozumievanie v arabskom svete. Nemusí to byť hneď cudzí jazyk ako francúzština alebo angličtina ale napríklad aj berberské jazyky alebo kurdčina. Cudzie jazyky na rozdiel od iných autorov nepovažuje za imperialistickú hrozbu, ale vníma ich ako obohatenie (*ignāʿ*). (Al-Tāzī, ʿAbd al-Hādī, 2001, s. 583).

Jeho prístup je diametrálne odlišný od ostatných autorov, pretože tvrdí, že prijať iné ešte nutne neznamená podrobiť sa mu a vzdať sa svojho kultúrneho dedičstva. Vo svojich analýzach dokonca tvrdí, že chyby (*taḥrif lafẓ*), ktoré robí hlásateľ či hlásateľka, sú ospravedlniteľné. Jeho kritike neuniknú ani šejkovia, ktorí tak často radi kritizujú a dbajú na správnosť jazyka druhých ľudí.

Problém, ktorým sa zaoberá, má viac panarabský charakter, pretože ide o terminologickú inkonzistenciu medzi jednotlivými arabskými krajinami:

„... *hal jaʿtamidūn al-muṣṭalaḥ al-mustaʿmal fī miṣr aw fī sūriyā aw fī al-ʿirāq aw fī bilād al-maġrib*.“

„... či sa spoľahnú na termín, ktorý sa používa v Egypte, Sýrii, Iraku alebo v krajinách Maghribu.“ (ibid., s. 583).

A tak práve tento problém, keď sa dostane na panarabskú mediálnu úroveň, môže podľa autora spôsobiť nepríjemnosti. Vtedy sa lingvistický problém stáva politickým. Autor, ako mnohí iní, navrhuje vytvorenie špeciálneho výboru pre preklad (*ḥajʿa ʿuljā li al-tarġama*), ktorý by sa týmito otázkami priamo zaoberal. Tak by sa súčasne zachovala správnosť jazyka a nebránilo by sa ďalšiemu vývoju. Situáciu porovnáva s Európou, kde takéto výbory existujú a sú maximálne funkčné.

Práve takéto výbory a akadémie by podľa autora mali byť zodpovedné za

„... *taqrib mā jaʿidd min mufradāt ḥaḍārja ilā al-luġa al-ʿarabiya*.“

„... priblíženie nových civilizačných výrazov k arabskému jazyku.“ (ibid., s. 584).

Autor vyjadruje nádej, že arabčina bude naďalej schopná plniť svoju doterajšiu funkciu, rovnako ako bude schopná prijímať nové výrazy a pružne sa prispôsobovať meniacim sa podmienkam a potrebám.

Muḥammad Bin š a r ī f a: Al-taṣwīb al-luġawī fī wasāʾil al-iʿlām al-ʿarabī bajna al-mašriq wa al-maġrib

Jazyková náprava v arabskej masmediálnej komunikácii medzi krajinami
Mašriku a Maghribu¹

Autor sa v článku zaoberá jazykovou nápravou (*al-taṣwīb al-luġawī*) (Binšarīfa, Muḥammad, 2001, s. 586) v masmediálnej komunikácii. Domnieva sa, že úsilie o túto nápravu sa dá vystopovať už do prvého storočia po zjavení islamu, teda vtedy, keď sa objavili prvé chyby. V tomto tvrdení sa zásadne neodlišuje od ostatných autorov, ktorí takisto odchyľky od spisovnej normy situujú do rovnakého obdobia. Ďalším termínom, ktorý v štúdiu používa a ktorý pokrýva rovnaké sémantické pole, je očista jazyka (*tanqījat al-luġa*). Za prvého autora zbierok chýb, ktorým bola venovaná samostatná kapitola, považuje ʿAlī ibn Hamza al-Ka-sāʾiho. Práve tieto zbierky chýb autor považuje za veľmi prínosné pre štúdium vývoja jazyka a je citeľné, že vo svojej práci hodne čerpá z Johana F ü c k a a jeho „*al-ʿarabiya*“.

¹ Mašrik je termín, ktorý zahŕňa arabské krajiny na východ od Egypta a sever Arabského polostrova, termín Maghrib pokrýva arabsky hovoriace krajiny na západ od Egypta.

Jednou zo zvláštností autorovho prístupu je jeho názor na chyby, ktoré na rozdiel od starých gramatikov, pokladá za prirodzený vývoj jazyka.

„*wa nušir aġdan ilā anna hāda alladī sammāhu al-aqdamūn laḥnan jaʿtabiruh al-luġawijūn al-muḥdaṭūn taṭawwuran luġawijan.*“

„A takisto poukazujeme na to, že to, čo starí gramatici nazývali odchýlkou, moderní jazykovedci považujú za jazykový vývoj.“ (ibid., s. 586).

Za ďalšiu rozhodujúcu etapu vo vývoji jazyka pokladá obdobie, keď sa v arabskom svede objavila tlač a časopisy. Vtedy sa opäť dostala do popredia otázka očisty jazyka a toho, čo je správne. Za jedného z prvých autorov, ktorí sa venovali práve tomuto problému, považuje šejka Ibrāhīm al-Jāziġīho a jeho knihu *Jazyky novín (luġāt al-ġarāʾid)* (ibid., s. 587), v ktorej sa snaží poukázať na chyby. Hlavne sa však usiluje poukázať na to, akú úlohu v tomto prípade zohráva práve hovorová arabčina a jej vplyv na modernú arabčinu (*al-ʿarabīja al-ḥadiṭa*). Autor štúdie vyjadruje počudovanie nad tým, že sa spisovatelia napriek existencii podobných štúdií neustále dopúšťajú podobných chýb.

Čo sa týka samotnej jazykovej nápravy v oblasti médií, dajú sa vyčleniť dve názorové skupiny: 1. Prvá skupina vyzýva na ochranu jazyka, jeho udržiavanie a očistu. Všetko ostatné považujú za nepotrebné. Autor do tejto skupiny zaraďuje väčšinu akademikov a absolventov univerzít; 2. Druhá skupina naopak, vyzýva na zjednodušenie jazyka (*tabsīṭ al-luġa*) a jeho lepšie priblíženie čitateľom a poslucháčom (ibid., s. 589).

V spojitosti s médiami sa používajú rozdielne termíny na určenie toho, čo pokrýva tento jazykový variant, napr. flektívny dialekt (*ʿāmmīja muʿraba*), jazyk tlače (*luġat al-ṣaḥāfa*) alebo „odchýlený“ dialekt (*ʿāmmīja muṣaḥḥafa*). Podľa autora názor druhej skupiny momentálne prevláda a niektorí tento jazykový variant nazývajú súčasná spisovná arabčina (*al-luġa al-fuṣḥā al-muʿāšira*):

„... *wa jabdū anna hāda al-raʾj alladī jadʿū ilā istiʿmāl luġa ḥafifa min wasāʾil al-iʿlām huwa al-raʾj al-ġalīb al-ān, wa jusammī baʿḍuhum ḥāḍiḥi al-luġa al-fuṣḥā al-muʿāšira.*“

„Zdá sa, že tento názor, ktorý vyzýva na používanie zjednodušeného jazyka v masmediálnej komunikácii, momentálne prevláda a niektorí tento jazyk nazývajú súčasnou spisovnou arabčinou“ (ibid., s. 589).

Autor sleduje vývoj arabčiny potom, ako sa začali vydávať časopisy a rovnako sa usiluje vysvetliť vplyv cudzích jazykov na súčasnú podobu moderného arabského jazyka. Za zásadný prelom považuje založenie Marockej kráľovskej akadémie (*akādīmīja al-mamlaka al-maġribīja*) v roku 1980. Akadémia predložila nasledovné návrhy tým, ktorí sú zodpovední za oblasť médií: 1. Posilnenie štúdií arabského jazyka v centrách pre masmediálnu komunikáciu; 2. Starostlivosť o to, aby študenti v týchto centrách mali dobrú hovorovú arabčinu; 3. Správny výber ľudí, ktorí pracujú v mediálnej sfére; 4. Vymenovanie zodpovedných kontrolórov za čistotu jazyka v rádiu, televízii a tlači; 5. Usporiadúvanie pravidelných tréningov pre žurnalistov, hlásateľov a spravodajcov v rádiu a televízii; 6. Vytvorenie cien udeľovaných ministerstvom pre masmédiá, ktoré majú za cieľ motivovať ľudí, ktorí dosahujú výnimočné výsledky v oblasti médií a používajú čistú, spisovnú arabčinu (ibid., s. 592).

Okrem týchto návrhov by sa akadémia podľa autora nemala obmedzovať len na túto oblasť, ale sféra jej záujmov by mala rovnako pokrývať aj oblasť prekladu a jeho správnosť. Ďalšou dôležitou inštitúciou okrem akadémie je Úrad pre koordináciu arabizácie (*maktab*

tansiq al-ta'rib). Napriek všetkým snahám a napriek tomu, že spisovný arabský jazyk je oficiálny jazyk zakotvený v marockej ústave, je neustále ohrozovaný francúzštinou, ktorá sa používa v oblasti obchodu a často aj v oblasti médií a žurnalizmu. Autor túto situáciu označuje ako jazyková rozdvojenosť (*al-tunā'ija al-luġawija*), keď medzi sebou nesúperi spisovná arabčina a jej individuálny regionálny dialekt, ale spisovná arabčina a francúzština.

Neobáva sa však o budúcnosť spisovnej arabčiny, je dokonca optimista, lebo si myslí, že ľudia, ktorí pracujú v oblasti médií, sa neustále snažia o pozdvihnutie jazyka v tejto oblasti a namiesto používania regionálneho dialektu používajú zjednodušený flektívny jazyk (*luġa mu'raba mujassara*) (ibid., s. 595). Štúdiu končí optimistickými slovami označujúc pravého „vinníka“ jazykovej rozdvojenosti v Maroku:

„... inna al-‘ammija al-dāriġa al-maġribija lā tunāfis al-fuṣḥā wa innamā al-luġa al-aġna-bija hija allati tuḍārruhā wa taḍurr bihā. Wa lamā kānat al-luġa aw al-luġāt al-aġnabija mimā lā budda minhu li al-infītāḥ ‘alā al-ma‘ārif wa al-‘ulūm al-‘aṣrija fa innahu janbaġi an jurā ‘ā fi tawẓiifihā an takūn fi ḥidmat al-luġa al-‘arabija.“

„Marocký dialekt nesúťažá so spisovnou arabčinou, je to práve cudzí jazyk, ktorý ju ohrozuje a ničí a keby nebolo cudzieho jazyka alebo cudzích jazykov, nebolo by potrebné otvorenie sa vedomostiam a súčasným vedám, a preto sa musíme snažiť dozeráť na to, aby tento jazyk slúžil spisovnej arabčine“ (ibid., s. 595).

‘Abd al-Raḥmān al-Ḥāġġ Ṣāliḥ: Ta‘tīr al-i‘lām al-masmū‘ fi al-luġa wa kajfijāt istiṭmāriḥ li ṣāliḥ al-‘arabija

Vplyv audiomédií na jazyk a ako ho použiť na nápravu arabčiny

Na začiatku štúdie autor priznáva, aký dôležitý a d’alekosiahly vplyv majú médiá na používanie jazyka, lebo do neho zasahujú na každej úrovni ľudského života. Práve preto je v tejto sfére potrebná obrovská zodpovednosť, lebo vplyv médií je ako dvojsečný meč. Médiá takisto zohrávajú úlohu v rozširovaní nových výrazov (*al-lafẓa al-muḥḍaṭa*) a takisto sú zodpovedné aj za disemináciu jazykových chýb (*al-ḥata’ al-luġawī*).

Jeho štúdia nemá za cieľ analyzovať jazyk v rádiu a televízii, ale zdôrazniť obrovskú dôležitosť médií, ktoré majú priamy vplyv na používanie jazyka. A to nielen v prípade vzdelanej vrstvy obyvateľstva, ale aj obyčajných ľudí.

V štúdií vyčleňuje dva základné pramene (*manba‘āni asāsijāni*), ktoré majú vplyv na používanie jazyka: 1. Prvým prameňom je škola; 2. Druhým prameňom sú médiá (Al-Ḥāġġ Ṣāliḥ, ‘Abd al-Raḥmān, 2001, s. 615).

Priznáva veľkú úlohu štátu práve pri tvorbe jazykovej politiky, pretože gramotnosť úzko súvisí priamo s rozšírením škôl a vzdelania a masmédiá neskôr túto znalosť upevňujú, prípadne oslabujú. Autor však skepticky tvrdí, a dokazuje to aj iná časť našej štúdie, že výsledky boli mizivé a akékoľvek praktické uplatnenie rôznych abstraktných odporúčaní sa nerealizovalo. Takisto kritizuje nedostatok spolupráce medzi arabskými akadémiami a absenciu jednotnej jazykovej panarabskej politiky.

Zaoberá sa aj otázkami vzťahu individualizmus verzus spoločnosť. Zaujíma sa o to, do akej miery môže jednotlivec ovplyvniť jazyk, ktorý je spoločenským fenoménom (*zāhira iġtimā‘ija*). Čo sa týka oblasti školstva a masmediálnej oblasti, v tej zohrávajú obrovskú úlohu práve učiteľ (*mu‘allim*) a hlásateľ (*muḍīf*), ktorí fungujú ako jazykové vzory. Ak sú tieto jazykové vzory dobré, potom je aj ich vplyv na masy bežných ľudí žiaduci a správny. Aby tieto

vzory však správne fungovali, musia fungovať podľa určitých princípov, ktoré by mali ustanovovať jazykové akadémie. Čiže model by fungoval asi nasledovne: jazyková akadémia vydá záväzné rozhodnutie, ktoré sa následne implementuje v školstve a oblasti médií, čo následne zabezpečí správnu komunikáciu medzi ľuďmi.

Situácia však nie je taká jednoduchá, a ako bolo ukázané v inej časti tejto práce, samotný autor tejto štúdie poukazuje a ostro kritizuje fakt, že komunikácia a spolupráca medzi akadémiami a školami je nedostatočná:

„*Fa ka anna al-mağāmi‘ ta‘iš fi ‘ālam wa al-madrasa wa al-‘ilām fi ‘ālam āḥar.*“

„Ako keby akadémia obývali jeden svet a školy a médiá druhý“ (ibid., s. 616).

Podľa neho by každá krajina a jej vláda mala využiť tieto dva pramene, ktoré má k dispozícii na rozširovanie kultúry a používania spisovného jazyka.

Autor sa bližšie venuje aj používaniu nových výrazov v jazyku a problémom spojeným s ich zavádzaním. Ľudia sa práve preto bránia používaniu nových výrazov, lebo sa boja ich cudzoty, zvláštnosti (*al-gurāba*). To je však vhodná príležitosť pre učiteľov a hlásateľov, ktorí by mali dané slovo začať používať a tak ho rozšíriť i do prejavov bežných používateľov. Ďalšou cestou, ako rozšíriť výrazy, je zaradiť ich používanie do učebníc:

„... *wa idā udḥilat al-muṣṭalahāt fi al-kutub al-madrasija ‘alā mustawā al-waṭan al-‘arabi fa lā manāš min annahā satašir šujū‘an wāsi‘an.*“

„... a keď si výrazy našli cestu do učebníc na úrovni štátu, nepochybne sa rozšíria“ (ibid., s. 618).

Autor sa ďalej venuje jazykovým výpožičkám (*al-iqtibās al-luğawī*) a ich vhodnosti, resp. nevhodnosti pre správnu jazykovú komunikáciu. Práve médiá sú podľa autora tie miesta, kde dochádza k najväčšiemu rozšíreniu cudzích výrazov a prieniku cudzích prvkov do jazyka. Z médií sa potom tieto nesprávne návyky prenášajú na ľudí a do bežného, každodenného jazyka. Za vzor, ktorý je hodný nasledovania, autor pokladá francúzštinu, ktorá bola kodifikovaná v 16. a 17. storočí a písali sa v nej základné diela klasickej francúzskej literatúry.

Autor rozoberá aj otázku používania dialektu v rozhlasovom a televíznom vysielaní. Jeho výsledky dokazujú, že azda s výnimkou správ hlásateľa a moderátora často využívajú práve dialekt v situáciách, pre ktoré by bolo vhodnejšie použitie spisovného variantu (ibid., s. 621). Pripúšťa, že je to možné v kontextoch, kde je prítomný silný citový prvok, ale namiesto použitia dialektu navrhuje použiť spontánnu spisovnú arabčinu (*al-‘arabiya al-fuṣḥā al-‘afwiya*), lebo podobne ako všetky jazyky aj spisovná arabčina musí disponovať týmto registrom:

„... *ḥarakāt al-‘rāb allatī qad saqāṭat min al-‘ammīya fa ibta‘adat al-fuṣḥā fi mustawāhā al-taḥātubī ‘an al-adā‘ al-‘afwī, id ḥāfaẓat al-‘ammīya ‘alā al-ḥiffa li annahā luḡat taḥāṭub faqat.*“

„... a tak flexia z dialektu zmizla a spisovný jazyk sa vzdialil od svojej spontánnej a hovorenej úrovne, pričom si dialekt zachoval svoju ľahkosť, pretože je len hovoreným jazykom“ (ibid., s. 622).

Ako jeden z dôvodov, prečo hlásatelia nepoužívajú spisovnú arabčinu, ale dialekt, uvádza fakt, že jazyk, ktorý sa hlásatelia naučia v škole, nepostačuje na bežné, živé vyjadrovanie, je priveľmi statický. Preto buď použijú dialekt, alebo akýsi hybrid zložený z prvkov oboch variantov. Ďalšou možnosťou je podľa autora, vynechávanie flexie, pretože väčšina ľudí sa obáva, že sa skompromitujú, keď nie sú schopní vyprodukovať správny hovorený prejav. Tendenciu k dialektu dokonca vníma ako prirodzenú vec. Autor cituje rozličné jazykovedné práce a tvrdí, že aj niektorí arabisti majú na vec rovnaký názor:

„*dālika li qawl al-mustašriqin: „inna al-fuṣṣḥā lam takun fī jawm min al-ajjām illā luġa adabija muštarka.*“

„...a ako hovoria orientalisti, spisovný jazyk v tých časoch bol len spoločným literárnym jazykom“ (ibid., s. 622).

Ostro kritizuje skracovanie dlhých vokálov v niektorých slovách a uvádza príklad, kde namiesto základná škola (*al-madrasa al-asāsija*) často v éteri počuť (*al-madrasa al-asasija*). Tvrdí, že toto je prvým krokom k deštrukcii fonetického a fonologického systému spisovnej arabčiny, čo môže viesť k ďalším odchýlkam od normy, a preto navrhuje prijať urýchlené opatrenia na nápravu daného stavu (ibid., s. 624). Na realizáciu daného cieľa navrhuje dve metódy: 1. Vydanie zákonného a záväzného textu, ktorý by umožňoval jazykovým akademiám v arabskom svete dohliadať na hovorený prejav v médiách; 2. Upevnenie vzťahov medzi jazykovými akademiami a všetkými učiteľmi, ktorí majú skúsenosť s vyučovaním arabského jazyka (ibid., s. 625).

Ako vidieť, návrhy autora neprekračujú klasický rámec toho, čo sa bežne navrhuje na odstránenie nesprávnej jazykovej komunikácie. Určitú hodnotu má jeho časť o výpožičkách a identifikovaní toho, kto je pre arabské masy dôležitý ako prvý model správneho jazykového správania.

Abū al-Qāsim Saʿd Allāh: Al-luġa al-ʿarabija fī al-ḥiṭāb al-rasmī

Arabský jazyk v oficiálnom prejave

Rok 2001 Akadémie arabského jazyka oficiálne vyhlásila za rok arabského jazyka v prostriedkoch masmediálnej komunikácie (*al-luġa al-ʿarabija fī wasāʾil al-ʾiḷām*), a preto neprekvapuje, že práve začiatkom tohto storočia sa objavuje mnoho článkov na tému arabský jazyk a médiá.

Autor aj napriek dostatočnému počtu publikovaných štúdií z danej problematiky chce prispieť do diskusie z iného uhla pohľadu:

„*Wa anā bi dawri lā urīdu dālik, wa lā atamannā an takūn kalimatī ḥāḍihi ʿan sās wa jasūs, wa innamā hija ʿan ḥaṭṭ al-luġa al-ʿarabija fī al-ḥiṭāb al-rasmī wa ʿilāqa dālik bi al-tanmija al-luġawija wa al-ishām fī ḥimājat al-luġa al-ʿarabija min al-laḥn wa al-ḍurf wa al-daḥīl.*“

„Čo sa týka mňa, ja to nechcem, neželám si to a ani moje slová sa nedotýkajú politiky, moje slová sa týkajú arabského jazyka ako prostriedku v oficiálnom prejave a jeho vzťahu k rastu jazyka a podieľaní sa na ochrane jazyka pred chybami, slabosťou a cudzími prvkami.“ (Saʿd Allāh, Abū al-Qāsim, 2001. s. 626).

V štúdií prináša zaujímavý pohľad na oficiálne prejavy a oficiálnych rečníkov. Rečníkov rozdeľuje do dvoch skupín. Prvá je tá, členovia ktorej majú dostatočné kultúrne zázemie a vzdelanie, čo im umožňuje tvoriť gramaticky a štylisticky správne prejavy, ktoré majú obrovský vplyv na masy, a tým dosahujú svoje ciele. Tu by sa však dalo namietat, že nie všetky „masy“ (*al-ġumhūr*) sú natoľko vzdelané, aby boli schopné sledovať oficiálny prejav, ktorý je takmer celý vo „vysokej“ MSA (Modern Standard Arabic). Niektorí rečníci, alebo dokonca prezidenti (*Ġamāl ʿAbd al-Nāṣir*) majú tendenciu svoj prejav prekladať niektorými prvkami z hovorového variantu, aby sa tak lepšie priblížili masám. Druhá skupina oficiálnych rečníkov (*al-rasmijūn*) je tá, ktorá tieto výhody nemá, a tak nie je schopná svoj prejav podať vo vysokom, kultivovanom štýle, čo podľa autora znamená, že takáto arabčina nedosahuje žiadaný cieľ.

Zaujímavejším ako pohľad na rečníkov je však autorov pohľad na rečnícke prejavy. Rovnako ako rečníkov, tak aj oficiálne prejavy rozdeľuje do dvoch skupín, či lepšie povedané dvoch úrovní: 1. Prvá úroveň – písaný prejav (*ḥiṭāb maktūb*); 2. Druhá úroveň – hovorený prejav alebo improvizovaný prejav (*ḥiṭāb šafawī aw murtaḡal*) (ibid., s. 627).

Písaný prejav je podľa neho pripravovaný dlhší čas, často ho potom ešte kontroluje rektor a podľa rečníkovho stupňa ovládania gramatiky arabského jazyka môže byť plne alebo čiastočne prednesený. Pokiaľ však rečník nie je dostatočne vzdelaný v jazyku a stratí napríklad niť, alebo je jeho prejav neusporiadaný, začne v takomto prejave robiť chyby. Tento prejav podľa autora vôbec nenapomáha rozvoju spisovnej arabčiny (*tanmijat al-luġa al-‘arabīja*) ale naopak, len mu škodí. Oficiálne prejavy takéhoto typu majú veľmi negatívny vplyv na ľudí. Ľudia dokonca začnú pochybovať o jazyku samom a o tom, či je vhodný na hovorenú komunikáciu. Takisto podporuje argument tých, ktorí tvrdia, že moderná spisovná arabčina je nevhodná alebo neschopná (*‘aġġiza*) na hovorené vyjadrovanie.

Čo sa týka druhej úrovne oficiálnych prejavov, kam patrí spontánny prejav (*ḥiṭāb murtaḡal*), v ňom sa rečníci nestretávajú s takými prekážkami, lebo sa prednáša buď v regionálnom dialekte, alebo v „zmesi“ regionálneho dialektu a spisovnej arabčiny (ibid., s. 628).

Autor priznáva, že nebolo v jeho možnostiach brať do úvahy všetky aspekty oficiálnych prejavov. Tvrdí, že v oficiálnych prejavoch by sa predsa len mala používať spisovná arabčina, keďže je spojením s bohatou arabskou minulosťou a náboženstvom. V tom sa autor veľmi nelíši od väčšiny konzervatívnych arabských jazykovedcov, pre ktorých je arabčina stále posvätný jazyk Koránu rovnako vhodný na vyjadrovanie dnes, ako počas prvých dní po zjavení islamu.

‘Abd Allāh ibn Ḥamīs: Wasā’il al-i‘lām wa al-fuṣḥā al-mu‘āšira

Masmédiá a súčasná arabčina

Autor je znechutený súčasným materializmom, ktorý vládne v arabskom svete. Materializmus obviňuje aj z toho, že zanechal stopy na vede a vedomostiach v súčasnom svete. Takto je podľa neho ohrozené aj arabské kultúrne dedičstvo (*turāṭ*) a rôzne abstraktné vedy. S týmito faktormi je úzko spojené aj ohrozenie jazyka. Ako jeden z prvých útokov na integritu arabčiny autor vníma výzvu na nahradenie arabských písmen latinskými písmenami. Príčinu tejto situácie hľadá v slabom vzdelanostnom modeli (*ḍu‘f al-manāhiġ al-dirāsīja*) a úpadku úrovne v školstve – ako škôl tak aj učiteľov (*hubūt mustawā al-mudarris wa al-madrasa*) (Ibn Ḥamīs, ‘Abd Allāh, 2001, s. 631). Situáciu vníma ako vážnu a navrhuje okamžité opatrenia na jej zlepšenie: 1. Obrodenie povedomia arabskej obce; 2. Znovuprehodnotenie modelu vzdelania a jeho posilnenie (ibid., s. 633).

Autor sa usiluje o to, aby bola do školských osnov vrátená rétorika (*al-ḥiṭāba*), ktorú považuje za jedno z tradičných arabských umení posilňujúce arabský jazyk. Rovnako sa usiluje o oživenie tradičných štúdií, ako sú gramatika, morfológia a ďalšie. V štúdií zachádza dokonca až tak ďaleko, že navrhuje, aby bol vyučovací model skontrolovaný niekým, kto má skončenú univerzitu al-Azhar, aby bola zaručená správnosť arabčiny. Rovnako navrhuje, aby sa rozšírilo vyučovanie literatúry, a to najmä klasickej. Za hlavný zdroj, ktorý sa má použiť, pokladá predislamskú poéziu (*al-šīr al-ġāhili*), ktorá je podľa neho nabitá správnymi spisovnými výrazmi a predstavuje pokladnicu spisovnej arabčiny (ibid., s. 634).

Domnievame sa, že si ťažko možno predstaviť vyučovací model, ktorý by sa vo svojej podstate spoliehal na zbierky predislamskej poézie, ktoré, aj keď sú chronologicky prvé

z hľadiska kultúrneho dedičstva, čo sa týka pedagogického prístupu nemôžu byť zaradené do začiatočných stupňov vzdelania pre svoju ťažkopádnosť a často gramatickú náročnosť. Diskutabilnou je takisto otázka „pokladnice“ spisovnej arabčiny, ktorá by mala podporovať študentov v osvojení správnych jazykových návykov. Jazyk Koránu a predislamskej poézie predsa už len patrí minulosti a klasickej arabčine. Azda by bolo zaujímavejšie trochu inovovať vyučovací proces a použiť moderné audiolinguálne metódy. Nanešťastie dobrý arabský zvyk vracat' sa k slávnej minulosti je niekedy na škodu veci. Autor patrí ku konzervatívnym mysliteľom a hlavne konzervatívnym duchovným kruhom al-Azharu.

Na konci štúdie navrhuje, aby šancu dostali mladí absolventi, ktorí skončili arabský jazyk, literatúru alebo islamské právo (*al-šarī'a*) a aby boli dobre ohodnotení. To však asi zostáva len v rovine zbožných prianí, pretože v celej štúdii nepadol ani jeden praktický návrh, ktorý by sa dal dobre uplatniť v praxi a mal viditeľné dôsledky na ochranu a „záchranu“ arabského jazyka.

Príspevky prinášajú najaktuálnejší pohľad na diglosnú situáciu v arabskom svete tak, ako ju chápu jazykovedci a myslitelia z arabského kultúrneho okruhu a v neposlednom rade členovia Akadémie arabského jazyka. Priestor bol daný všetkým názorom od moderných, radikálnych až po tie konzervatívne. Napriek siahodlým debatám a nikdy neutíchajúcim sporom nepredpokladáme, že by sa dichotómia arabský jazyk vz. dialekt posunula zásadným smerom či už k uzákoneniu „spisovného dialektu“ alebo používaniu spisovnej arabčiny v bežnom hovorenom prejave.

Bibliografia

AL-ASAD, N. al-Dīn: Ġuhūd ba'd al-muḥdaṭīn fī al-ʿāmmī al-faṣīḥ. (Úsilie niektorých moderných autorov o spisovný dialekt) In: *MMLA*, 4. apríl 2000.

AL-ḤĀĠĠ ŠĀLIḤ, ʿAbd al-Raḥmān: Ta'tīr al-i'lām al-masmū' fī al-luġa wa kajfijāt istīṭmāriḥ li ṣāliḥ al-ʿarabīja. (Vplyv audiomédií na jazyk a ako ho použiť na nápravu arabčiny) In: *MMLA*, 25. marec 2001.

AL-MADANĪ, ʿAlī Raġab: Al-i'lām al-ʿarabī wa mā juḍīfuh li al-ʿarabīja min tawlīd li al-mufradāt wa asālib al-ta'bīr. (Arabské média, ich slovtvorba a spôsob vyjadrenia) In: *MMLA*, 10. apríl 2000.

AL-TĀZĪ, ʿAbd al-Hādī: Širā' al-luġāt fī wasā'il al-i'lām. (Konflikt jazykov v médiách) In: *MMLA*, 20. marec 2001.

BINŠARĪFA, Muḥammad: Al-taṣwīb al-luġawī fī wasā'il al-i'lām al-ʿarabī bajna al-mašriq wa al-maġrib. (Jazyková náprava v arabských masmédiách medzi krajinami Mašriku a Maġribu) In: *MMLA*, 24. marec 2001.

FÜCK Johan „*Al-ʿarabīja*.“ Káhira, Maktabat al-ḥāndžī bi mišr, 1951.

ḤALĪFA, ʿAbd al-Karīm: Al-ʿarabīja al-fuṣḥā wa al-ʿāmmīja fī al-idā'a wa al-tilfāz. (Spisovná arabčina a dialekt v rádiu a televízii) In: *MMLA*, 4. apríl 2000.

IBN ḤAMĪS, ʿAbd Allāh: Wasā'il al-i'lām wa al-fuṣḥā al-muʿāšira. (Masmédia a súčasná arabčina) In: *MMLA*, 28. marec 2001.

SA'D ALLĀH, Abū al-Qāsim: Al-luġa al-ʿarabīja fī al-ḥitāb al-rasmī. (Arabský jazyk v oficiálnom prejave) In: *MMLA*, 25. marec 2001.

TAJMÜR, Maḥmūd: *Muškilāt al-luġa al-ʿarabīja*. (Problémy arabského jazyka) Káhira: Maktabat al-ādāb, 1957.